

Bibliografická příloha

Celkovou představu o rozsahu a zaměření numismatického studia v celosvětovém měřítku v posledních zhruba padesáti letech lze nejsnadněji získat z obsáhlých bibliografických přehledů, které vydává International Numismatic Commission (od roku 1953) společně s International Association of Professional Numismatists (od roku 1979) při příležitosti mezinárodních numismatických kongresů – *Congrès International de Numismatique, Paris 1953, vol. II, Actes* (Paris 1957), *Congresso internazionale di numismatica Roma 1961, vol. I, Relazioni* (Rome 1961), *A survey of numismatic research 1960–1965* (Copenhagen 1967), *1966–1971* (New York 1973), *1972–1977* (Berne 1979), *1978–1984* (London 1986), *1985–1990* (Brussels 1991), *1991–1995* (Berlin 1997). Produkci jednotlivých let průběžně zaznamenává v pololetních přehledech časopis *Numismatic Literature*, vydávaný Americkou numismatickou společností. Domácí literární tvorbu za více než dvě století zachycuje výběrem knižních publikací, studií a článků Bibliografický přehled československé numismatické literatury 1771–1980, který sestavil *Eduard Šimek* (*Emanuela Nohejlová-Prátová*, *Základy numismatiky*, Praha 1986, s. 215–280). Jeho 1600 bibliografických čísel významně rozhojňují rejstříky jednotlivých numismatických periodik, zaznamenávající veškeré v nich publikované příspěvky (*Eduard Šimek*, *Numismatické listy I–XXX*, 1945–1975, Rejstřík, Praha 1981; *týž*, *Numismatické listy XXXI–L*, 1976–1995, Rejstřík, Praha 2000; *týž*, *Rejstřík Numismatického sborníku I–XV*, NS 16, 1983, s. 177–216; *Jaromír Kalus*, *Slezský numismatik – rejstřík 1–70*, 1955–1971, *Časopis Slezského muzea* 40, 1991; *Jan T. Štefan*, *Bibliografický rejstřík Moravských numismatických zpráv 1–16*, *Folia numismatica* 4–5, 1989–1990, s. 45–60; *týž*, *Bibliografický rejstřík Folia numismatica 1–5*, *Folia numismatica* 6–7, 1991–1992, s. 101–107; Autorský a tematický rejstřík, jenž pravidelně sestavuje *Jaroslav Šůla*, obsahuje též každé desáté číslo *Sběratelských zpráv* (vydává pobočka České numismatické společnosti v Hradci Králové). Základním průběžným informačním zdrojem jsou pochopitelně početné národní i mezinárodní časopisy. Nejdůležitější jsou zmiňovány v stručném přehledu úvodem textu výše.

Dějiny numismatiky v českých zemích se nejobsáhleji zabývala v souvislosti s 200. výročí vydání Voigtova spisu *Beschreibung der bisher bekannten böhmischen Münzen* *Emanuela Nohejlová-Prátová*, *Dvě století vědecké numismatiky v českých zemích (1771–1971)*, Praha 1971, a *týž*, *Zwei Jahrhunderte wissenschaftlicher Numismatik in den böhmischen Ländern (1771–1971)*, *SNM-A* 26, 1972, s. 1–87. Podrobné zhodnocení Voigtova zakladatelského díla v širších souvislostech soudobého vývoje numismatiky ve střední Evropě přinesl sborník prací ze symposia k 250. výročí narození M. A. Voigta – Mikuláš Adaukt Voigt – zakladatel české vědecké numismatiky, Brno 1988. Problematikou přesahující hranice Čech se

opakovaně zabývala *Dana Svobodová*, *Numismatika ve Slezsku v první polovině 18. století*, *ČSIM – B* 40, 1991, s. 14–30; *táž*, *Podíl rodáků z Čech na rozvoji numismatické činnosti ve Vídni I. poloviny 19. století*, *ČNM* 146, 1977, s. 66–81; *táž*, *Příspěvky Františka Antonína Jiráka k historické numismatice Salcburku z roku 1840*, *NListy* 41, 1986, s. 19–21. Cenným doplňkem celkového obrazu numismatiky v českých zemích je publikace *Jiřího Sejbala*, *Numismatické oddělení Moravského muzea v Brně*, Brno 1979. Speciálnímu tématu z hlediska vývoje numismatického zájmu věnoval pozornost *Josef Skutil*, *Antické mince v počátcích československého sběratelství*, Brno 1949.

Mezi jednotlivými obory numismatiky, které se specializovaly koncem 18. a počátkem 19. století, zaujímal významné postavení v Evropě antická numismatika. Logický požadavek poznání zachovaných antických numismatických památek vedl nejprve k jejich soupisům, záhy však i k úvahám o jejich vzniku a předpokladech, které k němu vedly. Ze soupisových prací jsou trvalého významu katalogy sbírky řeckých mincí Britského muzea (*A Catalogue of the Greek Coins in the British Museum*, London 1873–1927, 29 svazků) a edice *Henry Cohena*, *Description historique des monnaies frappées sous l'Empire romain*, Paris 1859–1868 (2. vydání 1880–1892, 8 svazků), *Ernesta Babelona*, *Description historique et chronologique des monnaies de la République romaine*, Paris 1885–1886 (2 svazky). Ve 20. století obohatily tento výčet velkých soupisových prací obsáhlé katalogy římských mincí císařských *H. Mattinglyho*, *Coins of the Roman Empire in the British Museum*, I–V, London 1923, 1930, 1936, 1940, 1950, a *téhož* spolu s *E. A. Sydenhamem* a dalšími spoluautory, *The Roman imperial coinage*, London 1923–1981. Druhá polovina 19. století pak přinesla některá základní díla zpracování antického mincovnictví. Jmenovat je třeba především dílo německého badatele *Theodora Mommsena*, *Geschichte des römischen Münzwesens*, Berlin 1860, vynikající příručku řecké numismatiky *Barclaye Vincenta Heada*, *Historia nummorum*, Oxford 1887, a práce *Ernesta Babelona*, *Description historique et chronologique des monnaies de la République romaine I–II*, Paris 1885–1886 a *téhož*, *Traité des monnaies grecques et romaines I–IV*, Paris 1901–1932. Soustavný zájem o antickou numismatiku nepolevil ani ve 20. století. Komentovaný přehled materiálových publikací řeckých a římských mincí spolu s další literaturou uvádí *Karel Kurz*, *Úvod do antické numismatiky I*, *Řecké mince*, Praha 1982 (Příloha II, s. 132–134), a *týž*, *Úvod do antické numismatiky II*, *Římské mince*, Praha 1995 (Příloha, s. 113–127). Jeho Úvod je nejrozsáhlejším pojednáním o antické numismatice v naší literatuře.

Podobně se rozvíjelo studium byzantského mincovnictví. Katalogové přehledy byzantských ražeb zpracovali *J. Sabatier*, *Description générale des monnaies byzantines*, Paris 1862 (2 svazky) a *W. Wroth*, *Catalogue of Imperial Byzantine coins in the British Museum*, London 1908 (2 svazky), který předložil i obsáhlý soupis ra-

žeb Vandalů, Ostrogotů a Lombardů ze sbírek Britského muzea (Catalogue of the coins of the Vandals, Ostrogoths and Lombards, and of the empires of Thessaalonica, Nicaea and Trebizond, in the British Museum, London 1911). Jedním z největších děl o byzantských mincích je pak po druhé světové válce publikovaný Catalogue of the Byzantine Coins in the Dumbarton Oaks Collection and in the Whittemore Collection, Washington 1966, 1968, 1973 (3 díly v 5 svazcích), který zpracovali P. Grierson a Alfred R. Bellinger. Z dalších je nutno zaznamenat Coinage in South-Eastern Europe, 820–1396 (London 1979) D. M. Metcalfa a třisvazkovou, metodicky podnětnou rekonstrukci Moneta Imperii Byzantini (Wien 1973, 1975, 1981) W. Hahna. Konečně pak téměř současně vydané kompletní dějiny byzantského mincovnictví P. Griersona, Byzantine Coins (London 1982), které jsou zatím závěrečným syntetickým vyzněním studia dané problematiky.

Dalším z mezinárodně sledovaných okruhů je problematika keltského mincovnictví. I její studium se odvíjelo od zpracování základních katalogů velkých numismatických sbírek. Z konce 19. století lze uvést hned tři po této stránce důležité díla: E. Muret a M. A. Chabouillet, Catalogue des monnaies gauloises de la Bibliothèque Nationale, Paris 1889; H. de la Tour (- Anatole Barhélemy), Atlas des monnaies gauloises, Paris 1892; J. Evans, The coinage of the ancient Britons, London 1864 (dodatek 1890). Počátek 20. století pak přinesl již širší problémově pojaté práce A. Blancheta, Traité des monnaies gauloises, Paris 1905; R. Forrera, Keltische Numismatik der Rhein- und Donaulande, Strasbourg 1908 (doplněná reedice ve dvou svazcích pod redakcí Karla Castelina, Graz 1968, 1969, obsahuje kromě nových názorů a řešení dotčených problémů i nový numismatický materiál a bibliografii, zahrnující 865 bibliografických údajů). Z pozdějších knižních titulů bylo zvláště významné materiálové dílo R. Paulsena, Die Münzprägung der Boier, I-II, Leipzig – Wien 1933, a souhrnné zpracování D. F. Allena, The Coins of the Ancient Celts, Edinburgh 1980, který připravil též tři svazky katalogu keltských mincí Britského muzea (Catalogue of the Celtic Coins in the British Museum with supplementary material from other British collections, London 1987, 1990, 1995 – editory díla byli J. P. C. Kent a M. Mays). Zmínit je nutno i v sedmdesátých letech 20. století vydané práce Karl Pinka, Einführung in die keltische Münzkunde, Wien 1974 (3. vydání), a Roberta Göbla, Typologie und Chronologie der keltischen Münzprägung in Noricum, Wien 1973. Keltské mincovnictví se podobně jako mincovnictví antické, jehož dílčími problémy se zabývali na stránkách Numismatického časopisu československého, Numismatického sborníku, Numismatických listů i jinde vedle již zmíněného Karla Kurze např. Josef Dobiáš, Antonín Salač, František Křížek, Zdenka Nemeškalová-Jiroudková, Eugen Pochitonov a další, stalo předmětem zájmu i českých badatelů. Nejsoustavněji mu věnovali pozornost Karel Castelin (kromě mnoha dílčích příspěvků v domácích i zahraničních časopisech a sbornících

knižní publikace Die Goldprägung der Kelten in den böhmischen Ländern, Graz 1965; Keltische Münzen: Katalog der Sammlung des Schweizerischen Landesmuseums Zürich, 1978) a Zdenka Nemeškalová-Jiroudková (Keltský poklad ze Starého Kolína, Praha 1998). Zaujalo i slovenské numismatiky, především Vojtěcha Ondroucha (Keltské mince typu Biatek z Bratislavy, Bratislava 1958) a Evu Kolníkovou (Keltské mince na Slovensku, Bratislava 1978; Bratislavské keltské mince, Bratislava 1991), kteří vedle citovaných knižních titulů přispěli k poznání keltské kapitoly mincovních dějin Slovenska mnoha dalšími články a studii. Oba se spolu s Elenou Minarovičovou (Rímske mince v zbierke Slovenského národného múzea, Bratislava 1990; Portrét na starovekých minciach, Bratislava 1979) věnovali i problematice antické.

V druhé polovině 19. století se výrazně prohloubil zájem i o problematiku středověkého a novověkého mincovnictví, jejichž studium zůstalo až na výjimky uzavřeno v hranicích jednotlivých států. Tehdy vznikly praktické dodnes používané příručky pro určování mincí: W. Rentzmann, Numismatisches Legendenlexicon des Mittelalters und der Neuzeit, Berlin 1865–66, dodatky 1878; W. Rentzmann, Numismatisches Wappenlexikon des Mittelalters und der Neuzeit, Berlin 1876 (nový otisk Halle/S 1924); F. W. A. Schlickeysen – R. Pallmann, Erklärung der Abkürzungen auf Münzen der neueren Zeit, des Mittelalters und des Alterthums, Berlin 1896 (3. vydání). Jejich dobrým doplněním se staly ve 20. století práce O. Fläminga, Monogramme auf Münzen und Urkunden, Köln 1962, a A. Wenzela, Auflösung lateinischer Legenden auf Münzen und Medaillen, Braunschweig 1974. Předmětem základních přehledných studií Arthura Engela a Raymonda Serrurea, Traité de numismatique du moyen âge, Paris 1891–1905 (3 svazky) a Traité de numismatique moderne et contemporaine, Paris 1897–1899 (2 svazky) se stalo středověké a novověké mincovnictví celého světa. O podobný přehled v celosvětovém měřítku se pokusil o čtvrt století později také Ferdinand Friedensburg, Die Münzkunde und Geldgeschichte der Einzelstaaten des Mittelalters und der neueren Zeit, Berlin 1926, a s obdobnou snahou se lze setkat i v období po druhé světové válce (R. A. Carson, Coins, ancient, mediaeval and modern, London 1962; A. Suhle, Die Münze, Berlin 1969). Geograficky omezenější je pak z evropského hlediska psané základní dílo středověké a novověké numismatiky, metodologický, dodnes platný a potřebný spis Arnolda Luschina von Ebengreuth, Allgemeine Münzkunde und Geldgeschichte des Mittelalters und der neueren Zeit, München 1904 (1926 – 2. vydání, 1973 – 3. vydání). Obraz peněžního vývoje celého světa vycházející z peněžně historické koncepce numismatiky předložil v polovině třicátých let 20. století v souvislosti s vybudováním nové numismatické expozice vídeňského mincovního kabinetu August Loehr, Führer durch die Ausstellung der Bundessammlung von Medaillen, Münzen und Geldzeichen, Wien 1935. Tohoto svého průvodce po-

zdějí doplnil dalšími pojednáními: Numismatik und Geldgeschichte, Wien 1944, a Österreichische Geldgeschichte, Wien 1946. V poslední době se tématem zabýval *Michael North*, Das Geld und seine Geschichte vom Mittelalter bis zur Gegenwart, München 1994. Témuž období věnoval pozornost *B. Prokisch*, Grunddaten zur Europäischen Münzprägung der Neuzeit ca 1500–1990, Wien 1993. Zpracování peněžní historie českých zemí v širších souvislostech evropského a světového vývoje se stalo cílem *Jiřího Sejbala*, Základy peněžního vývoje, Brno 1997. O zevrubné zpracování (688 stran) středověkého vývoje se pokusili *Marc Bompaire – Françoise Dumas*, Numismatique médiévale (= L'Atelier du médiéviste 7), Turnhout 2000.

Numismatické bádání o středověkém a novověkém mincovnictví se převážně orientovalo na sledování regionálních problémů. Vznikla tak již v druhé polovině 19. a v prvních desetiletích 20. století základní díla o mincovnictví jednotlivých států, která zůstávají dodnes v mnohých svých závěrech platná. Pro Rakousko jsou to opět práce *A. Luschina*, Wiener Münzwesen im Mittelalter (Wien 1913) a především Das Münzwesen in Österreich im ausgehenden Mittelalter (Wien 1914–1915), řazená jak metodicky tak faktograficky k základním dílům středověké numismatiky vůbec. Spolehlivý základ studií o novověkém mincovnictví všech zemí habsburské monarchie položil *A. O. Loehr*, vydáním v odkazech dosud užívaného tabulárního soupisu Viktora Millera zu Aichholz, Österreichische Münzprägungen 1519–1918, Wien 1920 (2. vydání, Wien 1948, dovedeno až do roku 1938 a doplněno druhým svazkem 56 tabulek vyobrazení), na něž od sedmdesátých let 20. století navázal po svazcích vydávaný Corpus Nummorum Austriacorum. Drobnými rakouskými ražbami středověku, které se uplatnily v peněžním oběhu širší středoevropské oblasti, se zabýval *Bernhard Koch*, Der Wiener Pfennig, Wien 1983. Základním materiálovým dílem pro Uhry je *L. Rethyho*, Corpus Nummorum Hungariae, I–II, Budapest 1899, 1907 (2. vydání Graz 1958), doplněný velkou prací *Lajose Huszára*, Münzkatalog: Ungarn von 1000 bis heute, Budapest – München 1979. Z rozsáhlé numismatické literární produkce, která je věnována mincovnictví jednotlivých německých zemí, lze výběrově upozornit alespoň na několik rozsahem nejzávažnějších titulů: *Hermann Dannenberg*, Die Deutschen Münzen der sächsischen und fränkischen Kaiserzeit, Berlin 1876–1905 (4 svazky); *Julius Menadier*, Deutsche Münzen, Berlin 1891–1922 (4 svazky); *Friedrich Schrötter*, Das preussische Münzwesen im 18. Jht., Berlin 1904–1913 (4 svazky a 3 sešity), Das preussische Münzwesen 1806–1873, Berlin 1925, 1926 (3 svazky), Die Magdeburgischen Münzen der Neuzeit, Magdeburg 1909, Geschichte der neueren Münz- und Geldwesens im Kurfürstentum Trier, I–II, Berlin 1917, Bonn 1908; *Eduard Fiala*, Münzen und Medaillen der Welfischen Lande, Leipzig – Wien 1904–1917 (9 svazků); *P. B. Beierlein*, Die Medaillen und Münzen des Gesamtthauses Wittelsbach, I–II, München 1897. Jejich výčet zdaleka nepostihuje šíři studia velmi pestře strukturovaného německého mincovnictví, o jehož souhrn se pokusil *H. Gebhart*, Die deutschen Münzen des Mittelalters und der Neuzeit, Berlin 1929, a krátce po něm *A. Suhle*, Die deutschen Münzen des Mittelalters, Berlin 1936 (3. vydání 1964).

Podobně početnou a přitom velmi neúplnou řadu citací by bylo možné uvádět i pro další evropské země. Zahrnovala by pro Švýcarsko *L. Corragioniho*, Münzgeschichte der Schweiz, Geneve 1896, pro Nizozemí *P. O. van der Chijsse*, De munten der Nederlande, Haarlem 1851–1866 (9 svazků) i novou práci *H. Enno van Geldera* a *M. Hoca*, Les monnaies des Pays-Bas bourguignons et espagnols, Amsterdam 1960, pro Anglii katalogy anglických mincí ze sbírek Britského muzea, které zpracovali *C. F. Keary*, *H. A. Grueber*, *G. C. Brooke*, pro Francii *A. Blancheta* a *A. Dieudonné*, Manuel de numismatique française, Paris 1912–1936 (4 svazky), pro Itálii výjimečný Corpus Nummorum Italicorum, Roma 1910–1940 (19 svazků), pro Polsko *Mariana Gumowského*, Podręcznik numismatyki polskiej, Poznań 1892 (2. vydání, které připravil G. Probszt pod titulem Handbuch der Polnischen Numismatik, Graz 1960) atd.

Všechny tyto práce přinášejí ve svém souhrnu nepřehledné množství dokladů o vnitřních a vnějších proměnách mince podmíněných ekonomickým, politickým i kulturním postavením a možnostmi jejich vydavatelů. Jsou základem, který je znovu a znovu doplňován a prověřován novými zjištěními, jež vyplývají ze stále pracovanější a jemnější analýzy hmotných i písemných pramenů numismatiky, především nálezů mincí. O problematice pramenů a nálezů mincí obecněji pojednal *Hans Gebhart*, Münzfunde als Quellen der Wirtschafts- und Kulturgeschichte im 10. und 11. Jahrhundert, v Deutsches Jahrbuch für Numismatik 1, 1938, s. 157–172, a *Wilhelm Jesse*, Die deutschen Münzfunde (Blätter für deutsche Landesgeschichte 86, 1941, s. 67–92). V české literatuře především *Gustav Skalský*, Gesetze und Vorschriften über Münzfunde (Bulletin of the International Committee of Historical Sciences IX, 2, 1937, s. 512–514) a též, Význam hmotných památek pro dějepisné bádání (1. sjezd československých historiků, Praha 1938, s. 14–155; Časopis Národního muzea 112, 1938, s. 4–14) a *Emanuela Nohejlová-Prátová*, Nálezové okolnosti českých „pokladů“ ze středověku i novověku, Časopis Národního muzea 116, 1947, s. 63–70; Zákonitost nálezů mincí, Numismatické listy 6, 1951, s. 85–92; Nálezy mincí historickým pramenem. Katalog výstavy, Praha 1953. Velké pozornosti se jim pak dostalo v druhé polovině 20. století, kdy se prohloubila jejich celková registrace. Dokladem toho jsou stále pokračující publikace jejich soupisů, a to jak ve zjednodušené formě prostých registračních zápisů, tak ve formě inventářů. Z našeho území jsou mincovní nálezy všech časových údobí soustavně registrovány v soupise Nálezy mincí v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, I–IV, který vyšel pod redakcí *Emanuely Nohejlové-Prátové* (Praha 1955–1958). Od roku 1953 byly nové nálezy publikovány nejčastěji na stránkách Numismatického

sborníku. Jejich celkový doplňující soupis však dosud nebyl zpracován. Jinak je tomu na Slovensku, kde mezi léty 1964 až 1994 vyšly postupně čtyři svazky Nálezů mincí na Slovensku. Publikace nálezů v jiných evropských zemích se různí. V Rakousku pokračuje edice Fundberichte aus Österreich, v Maďarsku jsou nálezy pravidelně publikovány v ústředním numismatickém časopise Numizmatikai Közlöny, na Slovensku ve Slovenské numizmatice, v Polsku v centrálním časopise Wiadomości Numizmatyczne a popisy jednotlivých nálezů přinášejí i další pravidelně vydávaná periodika v jednotlivých zemích. Z celkových soupisů je nutno uvést vynikající starší nálezové inventáře polské: T. a R. Kiersnowscy, Wczesnośredniowieczne skarby srebrne z Pomorza, Warszawa – Wrocław 1958; J. Slaski a S. Tabaczyński, Wczesnośredniowieczne skarby srebrne Wielkopolski, Warszawa – Wrocław 1959; R. Kiersnowski, Wczesnośredniowieczne skarby srebrne z Polabia, Wrocław – Warszawa – Kraków 1964; A. Gupieniec, T. a R. Kiersnowscy, Wczesnośredniowieczne skarby srebrne z Polski środkowej, Mazowsza i Podlasia, Warszawa – Wrocław 1965; M. Haisig, R. Kiersnowski, Wczesnośredniowieczne skarby srebrne z Malopolski, Śląska, Warmii i Mazur, Warszawa – Wrocław 1966. Jejich řadu v poslední době významně doplnila z spolupráce Boryse Paszkiewiczze Stanisława Kubiak, Znaleziska monet z lat 1146 – 1500 z terenu Polski. Inwentarz, Poznań 1998, jejíž hlubokou kritičností podložené zpracování je možno označit za vzorové. Již dříve byl v Polsku publikován i celkový soupis novověkých nálezů: Marta Męclewska, Andrzej Mikołajczyk, Skarby monet z lat 1500 – 1649 na obszarze PRL. Inwentarz, Warszawa 1983, a titíž, Skarby monet z lat 1650 – 1944 na obszarze Polski. Inwentarz II, Wrocław – Warszawa – Kraków 1991. Vzorovou edicí, která představuje jeden z vrcholů studií o nálezech mincí vůbec, připravenou mezinárodní skupinou vědců vedenou N. L. Rasmussonem (1949–1970) a Brittou Malmer (od roku 1971), je od roku 1975 vydávaný Corpus nummorum saeculorum IX–XI qui in Suecia reperti sunt, zpřístupňující mincovní nálezy vikingské doby ze Švédska. Edici doprovázejí i speciální studie (např. G. Hatz, Handel und Verkehr zwischen dem Deutschen Reich und Schweden in der späten Wikingerzeit, Stockholm, Lund 1974), které lze označit rovněž jako vzorové z hlediska využití svědectví nálezů mincí pro studium šíře vymezených otázek. Velké soupisy nálezů mincí byly publikovány i z jiných geografických oblastí, např.: J. S. Jensen, K. Bendixen, N.-K. Liebgott, F. Lindahl, Danmarks middelalderlige skatefund, c. 1050–c. 1550, I–II, Copenhagen 1995; J. Duplessy, Les trésors monétaires médiévaux et modernes découverts en France, Paris 1995; R. Weiller, La circulation monétaire et les trouvailles numismatiques du Moyen Age et Temps Modernes au pays de Luxembourg, Louvain-la-Neuve 1989; P. Ilisch, Münzfunde und Geldumlauf in Westfalen in Mittelalter und Neuzeit, Münster 1980.

V numismatické literární produkci zaujímají významné místo lexigrafická díla vysvětlující bohatou numismatickou terminologií. Z nich poskytuje prozatím stále nejúplnější představu o různosti mincovního a peněžního materiálu dílo Friedricha von Schrötera, Wörterbuch der Münzkunde (1. vydání, Berlin 1930; 2. vydání, Berlin 1970), na jehož přípravě se podíleli N. Bauer, K. Regling, A. Suhle, R. Vasmer a J. Wilcke. Ze starších lze uvést H. Halkeho, Handwörterbuch der Münzkunde und ihrer Hilfswissenschaften, Berlin 1909, z nejnovějších pak zpracování A. Mikolajczyka, Leksykon numizmatyczny, Warszawa – Łódź 1994; M. Northa, Von Aktie bis Zoll. Ein historisches Lexikon des Geldes, München 1993. Z českých prací pak Bohuslava Hlinky a Pavla Radoměského, Peníze celého světa, Praha 1981, a doplněnou slovenskou mutací týchž, Peniaze celého světa, Bratislava 1983 (2. české vydání, Praha 1987) a z poslední doby Zdeňka Petráně a Pavla Radoměského, Encyklopedii české numismatiky, Praha 1996.

Pozornosti se dostalo i metodologickým otázkám numismatiky, k nimž se mj. vyslovili: Paul Naster, Numismatique et méthodes de laboratoire, Congrès International de Numismatique – Rapports I, Paris 1953, s. 171 nn.; Emanuela Nohejlová-Prátová, Česká numismatika a historie, ČsČH 4, 1956, s. 365–388; Ryszard Kiersnowski, Wstęp do numizmatyki polskiej wieków średnich, Warszawa 1964. Připomíná je samostatnou kapitolou Metoda numismatiky a prameny (s. 75–116) ve svém synteticky pojatém souhrnu vývoje numismatiky též Emanuela Nohejlová-Prátová, Základy numismatiky, Praha 1975 (2. doplněné vydání, Praha 1986). Přehled o současném stavu uplatňování moderních vědeckých metod v numismatice, především statistiky, chemicko-fyzikálních analýz a výpočetní techniky podávají ve speciálních oddílech poslední tři svazky bibliografických přehledů A survey of numismatic research (London 1986, Brussels 1991, Berlin 1997).

Podobně jako v jiných zemích s dlouholetou tradicí numismatické práce i v Čechách lze sledovat na jejich výsledcích, které byly zveřejněny během posledních více než dvou století, celkovou její úroveň včetně poznání proměn badatelských zájmů, pracovních metod, volby pramenů atd. K nástinu vývoje české měny je dnes k dispozici už řada souhrnných prací. Jsou to jednak stručné přehledy, z nichž nejdůležitější předložili: Gustav Skalský, Stručný přehled vývoje českého mincovnictví, Praha 1937; Emanuela Nohejlová-Prátová, Krátký přehled českého mincovnictví a tabulky cen a mezd, Opava 1964 (přehledem je i úvod ke knize téže, Krása české mince, Praha 1955); autorský kolektiv (Karel Kurz, Jarmila Hásková, Lubomír Nemeškal, Eduard Šimek, Dana Svobodová), Dějiny peněz na území Československa, Praha 1982, jednak rozsáhlejší pojednání: Jaroslav Pošváp, Měna v Čechách, na Moravě a ve Slezsku do počátku 20. století, Praha 1977 (německy pod titulem Die Währung in den Ländern der Böhmisches Krone, Graz 1970); autorský kolek-

tiv (*Jarmila Hásková, Taťána Kučerovská, Jaroslav Moravec, Jiří Sejbal, Leopold Surga, Dana Svobodová, Eduard Šimek*), Peníze v českých zemích do roku 1919, Praha 1996; *Petr Vorel*, Od pražského groše ke koruně české. Průvodce dějinami peněz v českých zemích, Praha 2000. Problematikou měnového vývoje na Moravě se nejobsažněji zabýval *Jiří Sejbal*, Dějiny peněz na Moravě, Brno 1979. Cenné analytické příspěvky jsou publikovány ve sbornících numismatických symposií, která se konala od roku 1964 v Brně (Sborník I. numismatického symposia 1964 (K vývoji mincovních a měnových poměrů na Moravě, Brno 1966; Sborník II. numismatického symposia 1969). K problematice moravského mincovnictví 13. století, Brno 1976; Denárová měna na Moravě. Sborník prací III. numismatického symposia 1979 /Ekonomicko-peněžní situace na Moravě v období vzniku a rozvoje feudalismu – 8. – 12. století/, Brno 1986).

K problematice horního a mincovního regálu se vyslovil v řadě prací zvl. *Jaroslav Pošvávř*, Horní regál a jeho vývoj v českých zemích, NČČsl. 20, 1951, s. 17–26, a *týž*, Mincovní regál v českých zemích, MNZ 7, 1960, s. 37–45, a *týž*, O mincovních právech odvozených, MNZ 8, 1961, s. 89–99, a *týž*, Mincovní právo v Čechách, na Moravě a ve Slezsku do roku 1526, NL 32, 1977, s. 97–109. Cenný příspěvek z období přelomu grošové a tolarové doby publikoval *Rostislav Nový*, Horní a mincovní regál v období stavovské monarchie v 15. a první polovině 16. století, in: Z pomocných věd historických 11, Numismatica, AUC, Phil. et Hist. 1, 1993, s. 45–56.

Bohatá literatura existuje rovněž k otázkám, souvisejícím s organizací mincovnictví. Pro starší období je to především práce *Jarmily Háskové*, Vyšehradská mincovna na přelomu 10. a 11. století, SNM-A 29, 1975, s. 105–160. Pro dobu pozdější je základního významu faktograficky bohaté zpracování *Emanuela Lemingera*, Královská mincovna v Kutné Hoře, Praha 1912, Dodatky, Praha 1924. Zpracovány jsou také dějiny dalších mincoven činných na území českého státu. Z prací je třeba uvést: *Emanuela Nohejlová-Prátová*, Z příběhů pražské mincovny. Nástin jejich osudů v letech 1537–1618, Praha 1929; *Lubomír Nemeškal*, Jáchymovská mincovna v první polovině 16. století (1519/20–1561). Význam ražby tolaru, Praha 1964, a *týž*, Českobudějovická mincovna v letech 1569–1611, České Budějovice 1969; *Alena Sakařová-Malá*, Jáchymovská mincovna od zavedení zlatníkové měny (1561) do konce jejího trvání (1671). Příspěvek k dějinám peněžního oběhu druhé poloviny 16. a první poloviny 17. století, Rozpravy ČSAV, ř. spol. věd 77 / 17, 1967. Vývoj mincovne na Moravě souhrnně registruje *Jaroslav Pošvávř*, Moravské mincovny, Brno 1970. Mincování v Chebu je věnována práce *J. Háskové*, Chebské mince z 12. a 13. století, Cheb 1972.

V souvislosti se studiem dějin českých mincoven věnovala řada badatelů hlubší pozornost některým pro numismatiku speciálním písemným pramenům. Šlo jed-

nak o mincovní inventáře, jejichž rozbor a edice předložila *Em. Nohejlová-Prátová*, Inventáře mincoven: pražské (1578), budějovické (1611) a jáchymovské (1649), NČČsl 18, 1942, s. 19–31, a *táž*, Inventář pražské mincovny z r. 1591, NS 3, 19566, s. 115–122, a *A. Malá*, Dva poslední inventáře jáchymovské mincovny, NS 4, 1957, s. 181–196, jednak o prameny účetní povahy, především kutnohorské a pražské provenience, jejichž analýzy směřovaly k přesnějšímu zjištění objemu mincovní produkce a k poznání surovinových zdrojů, na nichž byla založena od 2. poloviny 15. do počátku 17. století činnost v Praze a v Kutné Hoře pracujících mincoven. Takto zaměřené studium bylo cílem *Zdeňky Jelínka*, Kutnohorské mincovní účty z druhé poloviny 15. a první poloviny 16. století, NS 9, 1966, s. 129–179; *Eduarda Šimka*, Dodávky stříbra a jeho zpracování v kutnohorské mincovně v 2. polovině 16. století. Rozbor mincovních účtů, SAP 21/1, 1971, s. 171–184; *Jaroslava Honce*, Objem výroby, mzdy a výdělky v kutnohorské mincovně v letech 1516 až 1544, NS 14, 1976, s. 27–100; *Lubomíra Nemeškala*, Výroba mincí v kutnohorské mincovně v prvním údobí české tolarové ražby a její surovinové zdroje (1543–1561), NS 17, 1986, s. 33–80.

Jinou oblastí, jež byla opakovaně předmětem zájmu řady badatelů, byly otázky mincovní techniky, především denárového a grošového období. Upozornit je možno na příspěvky *Františka Cacha*, Příspěvek k technice ražby českých denárů, NS 1, 1953, s. 44–51, a *téhož*, K mincovní technice doby brakteátové, in: Sborník II. numismatického symposia, Brno 1976, s. 75–84; *Ivo Pánka*, Technologie výroby střížků v kutnohorské mincovně na počátku 15. století, NL 27, 1972, s. 1–8; *Jarmily Háskové*, Die böhmische Münztechnik in der Zeit des Feudalismus, AFB 20/21, Berlin 1976, s. 559–582. Podobně se dostávalo pozornosti otázkám metrologickým, počínaje pojednáním *Josefa Smolika*, Mnoho-li vážila staročeská hřivna, Památky archeologické a místopisné 13, 1885, s. 169–178, přes příspěvky *Bedřicha Mendla*, O hřivně pražské, ČČH 32, 1926, s. 120–126, a *Gustava Skalského*, O marce pražské a moravské na rozhraní století 13. a 14., NČČsl 3, 1927, s. 39–60, a jejich vzájemnou polemiku v ČČH 33, 1927, s. 461–466, až k článkům *Ivo Pánka*, který se numismatickou metrologií zatím u nás zabýval nejsoustavněji (viz *E. Šimek*, Soupis numismatických prací ing. Ivo Pánka, NL 46, 1991, s. 182–183).

Problematiku sociálních vztahů ve středověkém mincovnictví sledoval systematicky *Václav Husa*, Výrobní vztahy v českém mincovnictví v 15. a 16. století, NS 2, 1955, s. 57–98. Řadu konkrétních údajů přinesl *E. Šimek*, Kutnohorská „Kniha zápisů lůnů minciřských a stolic pregéřských“. Příspěvek k otázce výrobních vztahů v českém mincovnictví 16. století, NS 11, 1970, s. 41–101. Otázkám postavení mincovních zaměstnanců mezi obyvatelstvem Kutné Hory věnovala pozornost *Helena Štroblová*, Minciři v sociální struktuře Kutné Hory v letech 1424–1547,

NS 16, 1983, s. 81–108, a *táž*, Obec mincířů a pregéřů – korporace mincovních zaměstnanců v Kutné Hoře, Práce z okresního archivu v Kutné Hoře, 1990.

K vývoji úřadu mincmistra království českého je třeba uvést speciální práci *Václava Lukáše*, Počátky úřadu nejvyššího mincmistra království českého, NS 6, 1960, s. 169–206, a *téhož*, Instrukce Ferdinanda I. pro nejvyššího mincmistra království českého, NS 7, 1962, s. 215–228.

Velký počet děl je věnován vývoji měny. Základní práci o denárové měně je dílo *Eduarda Fialy*, České denáry, Praha 1895. Novější přehledy typů denárových ražeb podávají *František Cach*, Nejstarší české mince, I–IV, Praha 1970–1982, a *Jan Šmerda*, Denáry české a moravské, Brno 1996. Užitečnou pomůckou je i přehled *Rudolfa Turka*, Typy a varianty našich nejstarších denárů, NL 29, 1974, s. 33–58. K počátkům českého mincovnictví neztrácí na významu práce *Viktora Katze*, O chronologii denárů Boleslava I. a Boleslava II., Praha 1935. Nové pohledy na jejich datování přinesli *Stanisław Suchodolski*, Początki mennictwa w Europie Śródkowej, Wschodniej i Północnej, Wrocław 1971, a *týž*, Zur Frage der Anfänge der böhmischen Münzprägung, NS 13, 1973–1974, s. 75–84, a *Wolfgang Hahn*, Herzog Heinrich II. von Bayern und die Anfänge der böhmischen Münzprägung, Wiadomości Numizmatyczne 21, 1977, s. 162–167, a *týž*, BLAGOTA CONIUNX und EMMA REGINA – einige Randbemerkungen zu den ältesten böhmischen Herzogsmünzen, Jahrbuch für Numismatik und Geldgeschichte 28/29, 1978/79, s. 65–80. Vývoj dosavadních názorů shrnuje *Zdeněk Petrůň*, První české mince, Praha 1998. O mincovnictví Slavníkovců psal *G. Skalský*, Význam slavníkovského mincovnictví, NS 2, 1955, s. 5–26, později několikrát *J. Hásková* (např. Slavníkovci v historické výpovědi svých mincí, Archeologické rozhledy 47, 1995, s. 225–230. Analytický rozbor mincí od poloviny 11. století do poloviny 12. století podal *P. Radoměřský*, Peníze Kosmova věku, NČČsl. 21, 1952, s. 7–138. Přehledně o mincích tohoto období pojednala *J. Hásková*, Česká mince v době románské. Příspěvek k ikonografii českých denárů 10.–12. století, Cheb 1975, a *táž*, Úvod do problematiky denárového období, Praha 1978. Vývoj mincovnictví na Moravě v tomto období je tématem příspěvků publikovaných ve sborníku Denárová měna na Moravě, Brno 1986.

V řadě publikací, které jsou věnovány 13. století, brakteátovému období, nelze přehlédnout přínos *G. Skalského*, Studie o českých a moravských brakteátech I–IV, NČČsl. 5, 1929, s. 57–81; 8, 1932, s. 28–62; 11/12, 1935–1936, s. 1–30; 16/17, 1040–1941, s. 20–39; *P. Radoměřského*, Bavorský feník na českém jihozápadě ve 13. století, NS 2, 1955, s. 27–56, a *J. Sejbala*, K chronologii moravských ražeb 13. století, Sborník I. numismatického symposia, Brno 1966, s. 78–84, a *téhož*, K základním otázkám vzniku moravských ražeb 13. století, Sborník II. numismatického symposia, Brno 1976, s. 55–68. Z jiných hledisek věnovali pozornost 13. sto-

letí *Josef Janáček*, Stříbro a ekonomika českých zemí ve 13. století, ČsČH 20, 1972, s. 875–906; *Rostislav Nový*, Organizace a vývoj českého mincovnictví 13. století do mincovní reformy Václava II., SAP 24, 1974, s. 366–425, a *Jindřich Šebánek*, Několik zpráv o mincovních a měnových poměrech v českých zemích ve světle diplomatickém, Sborník I. numismatického symposia, Brno 1966, s. 84–90.

V širších souvislostech byly sledovány otázky počátků grošové měny, nejprve *G. Skalským*, Mincovní reforma Václava II., ČČH 40, 1934, s. 12–32, později v kontextu mezinárodního vývoje *Ryszardem Kiersnowskim*, Wielka reforma monetarna XIII–XIV w., Warszawa 1969, a *týmž*, Pradzieje grosza, Warszawa 1975. Nové pohledy přinesly materiály mezinárodního numismatického symposia Počátky grošové a zlaté mince ve střední Evropě (1250–1350), zveřejněné ve 12. svazku Numismatického sborníku, Praha 1973. Základní práci o pražských groších nadále zůstává shrnující dílo *Josefa Smolika*, Pražské groše a jejich díly, Praha 1894 (doplněné 2. vydání, Praha 1971). Nejobsáhlejší obraz drobné mince grošové doby podal *K. Castelin*, Česká drobná mince doby předhusitské a husitské (1300–1471), Praha 1953. Moravský vývoj shrnul v důkladné práci *J. Sejbal*, Moravská mince doby husitské, Brno 1965. Množství dílčích příspěvků bylo věnováno mincím jednotlivých panovníků, především sestavení jejich chronologie, např.: *K. Castelin*, O chronologii pražských grošů Jana Lucemburského, NS 6, 1960, s. 129–167; *S. Veselý*, Pražské groše Karla IV., NS 10, 1968, s. 123–138; *týž*, Nález v Jarošově nad Nežárkou. Příspěvek k chronologii grošů Václava IV., NS 8, 1964, s. 19–46; *J. Hásková*, Příspěvek k chronologii pražských grošů Václava IV. z let 1378 až 1419. Diskusní poznámka, NS 14, 1976, s. 15–26; *táž*, Příspěvek k typologii, váze a jakosti pražských grošů krále Jiřího z Poděbrad, in: Karel Castelin. Sborník příspěvků k oslavě jeho životního numismatického díla, Hradec Králové 1973, s. 77–85; *táž*, Studie o jagellonských groších z let 1471–1526, SNM 22, 1968, 121–176 (2. vydání, Pražské groše z let 1471–1526. Vladislav II. – Ludvík I., Hradec Králové 1971). Podobně v řadě příspěvků byly sledovány otázky chronologie drobných grošových mincí, otázky zlatých mincí, otázky městských ražeb moravských apod. Byly však předloženy i celkově pojaté rozpravy: *Em. Nohejlová-Prátová*, Numismatické památky doby husitské, ČNM 120, 1951, s. 14–33, a *táž*, Mincovníctví Jiřího z Poděbrad, ČNM 129, 1960, s. 34–59; *J. Hásková*, Die Währungs- und Münzentwicklung unter den Jagellonen in Böhmen und Mähren (1471–1526), SNM-A 23, 1969.

Základní českou materiálovou prací o mincích tolarové doby je dílo *K. Čermáka* a *B. Skrbka*, Mince království českého za panování rodu Habsburského, I–III, Pardubice 1891–1913, které zaznamenává pouze ražby teritoriálně českých mincoven. Stejně tak i *I. Halačka*, Mince zemí Koruny české (1526–1856), I–III, Kroměříž 1987–1988.

Počátkům tolarové ražby věnoval pozornost zvl. *L. Nemeškal*, K předchůdcům tolarové ražby, SNM-A 15, 1961, s. 49–68. Systematicky se problematikou českého mincovnictví 16. a počátku 17. století zabýval *E. Šimek*, Česká mince v peněžním oběhu druhé poloviny 16. století, Studie ČSAV, č. 5, Praha 1972; též, Česká mince v prvních desetiletích 17. století, SNM-A 31, 1977.

Problematicke konvenční, rakouské a korunové měny bylo věnováno poměrně méně pozornosti než době předchozí. Z analytických rozprav je třeba jmenovat zvl. práce *J. Pošváře*, Administrativně ekonomická opatření na Moravě v 18. a první polovině 19. století, Acta Universitatis Brunensis – Iuridica 11, 1974, a *D. Svobodové*, K otázce struktury oběživa v českých zemích v devadesátých letech 18. století, SNM-A 34, 1982.

Připomenout je třeba i práce věnované ražbám světských a církevních mincovních pánů. Základní přehled sestavili *F. K. a J. O. Miltner – J. Neumann*, Beschreibung der bisher bekannten böhmischen Privatmünzen und Medaillen, Praha 1852. Novější díle zpracování předložili: *J. Zálaha*, Soupis eggenberských mincí, České Budějovice 1969; *K. Tannich*, Die Münzen und Medaillen der Fürsten zu Schwarzenberg, České Budějovice, Schwarzenbergisches Jahrbuch 1938, s. 48–150; *Em. Nohejlová-Prátová*, Mincovnictví Albrechta z Valdštejna, NČČsl. 10, 1934, s. 28–73; též, Das Münzwesen Albrechts von Wallenstein, Graz 1969; *D. Suchomel – J. Videman*, Mincovnictví olomouckých biskupů a arcibiskupů (1608–1820), Kroměříž 1997; *E. Polívka*, Mincovní památky šlechtických rodů v českých zemích, Praha 2000.

Přehled papírových platidel zpracoval *J. Sém*, Papírové peníze na území Československa 1762–1975, Hradec Králové 1977, a *J. Bajer*, Papírová platidla Československa 1919–1990, Praha 1990. Přehled československé měny v letech 1918–1989 (včetně výběrové bibliografie) předložil *J. Šála*, in: Měnové systémy na území českých zemí 1892–1993, Opava – Praha 1995.

SEZNAM ZKRATEK

AČ	– Archivní časopis
AUC	– Acta Universitatis Carolinae
AfDipl	– Archiv für Diplomatik, Schriftgeschichte, Siegel- und Wappenkunde
AöG	– Archiv für österreichische Geschichte
AUF	– Archiv für Urkundenforschung
ČAŠ	– Časopis archivní školy
ČČH	– Český časopis historický
ČČM	– Časopis Českého (pak Národního) muzea
ČMM	– Časopis Matice moravské
ČNM	– viz ČČM
ČSČH	– Československý časopis historický
DA	– Deutsches Archiv für Erforschung des Mittelalters
HČ	– Historický časopis (Slovenskej Akad. vied)
MIÖG	– Mitteilungen des Instituts für österreichische Geschichtsforschung
MNZ	– Moravské numismatické zprávy
NČČsl	– Numismatický časopis československý
NL	– Numismatické listy
NS	– Numismatický sborník
SAP	– Sborník archivních prací
SH	– Sborník historický
SNM	– Sborník Národního muzea
SOBA	– Státní oblastní archiv
SPFFBU	– Sborník prací filozofické fakulty brněnské univerzity
StR	– Studie o rukopisech
SŽ	– Studia źródłoznawcze
VKČSpN	– Věstník Královské české společnosti nauk